

УДК 351:338

ОБҐРУНТУВАННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

К.В. Наконечна, кандидат економічних наук

Досліджено структурні та інституційні перетворення в процесі ринкової трансформації аграрного сектору економіки України. Охарактеризовано сучасний стан забезпечення основними фондами сільськогосподарського виробництва та проведено порівняльний аналіз забезпеченості основними фондами різних галузей економіки України.

Сільське господарство, структурні зрушення, основні фонди, аграрна сфера, організаційно-господарський механізм відтворення.

Найважливішою сферою господарства національної економіки є агропромисловий комплекс. Сільське господарство є його провідною складовою.

Забезпечуючи 85 % продовольчих ресурсів у національній економіці України, агропромисловий комплекс формує понад 2/3 фонду товарів народного споживання, вартість його основних виробничих фондів становить 30 % від їхньої загальної вартості у національному господарстві. Отже, це дає підстави стверджувати про значний потенціал та пріоритети функціонування сільськогосподарського виробництва. Проте існують значні ризики в умовах невизначеності та нестабільності макроекономічного середовища.

Причинами недостатніх темпів розвитку аграрної сфери є також те, що сформована раніше структура агропромислового комплексу, і практика взаємовідносин між його суб'єктами, економічний механізм господарювання вступають у певні суперечності із законами ринкової економіки, які виявляють себе у вітчизняній економіці і на зовнішніх

аграрних ринках, особливо у відносинах між колишніми радянськими республіками. Відродження і подальше удосконалення економічних взаємовідносин між країнами, порівняння й аналіз проведених реформ в агропромисловому комплексі, зміцнення взаємодовіри є актуальними проблемами для аграрної сфери економіки України.

Теоретичні й методологічні проблеми структурних зрушень у агропромисловому виробництві в перехідний період знайшли відображення в працях вітчизняних та іноземних учених: Л. Абалкіна, С. Абдільдіна, А. Богомолова, А. Гальчинського, Г. Калієва, І. Лукінова, М. Павловського, Ю. Пахомова, П. Саблука, П. Самуельсона, А. Смаїлова, В. Юрчишина та інших.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням реструктуризації агропромислового комплексу та удосконалення економічних відносин, структурної перебудови і системи управління АПК присвячені праці економістів-аграрників В. Андрійчука, В. Бойка, М. Вітковського, П. Гайдуцького, В. Григорука, М. Дем'яненка, Й. Завадського, В. Зіновчука, О. Крисального, М. Коденської, Х. Кусаїнова, Ю. Лупенка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, І. Микитенка, О. Могильного, О. Ніконова, О. Онищенко, Б. Пасхавера та ін.

Мета дослідження – обґрунтування основних напрямів структурних перетворень у сільському господарстві, визначення їх сутності та прогнозування наслідків.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження державного регулювання аграрної сфери зумовлена проведенням в країні економічної реформи, наслідком якої є перехід до ринкових відносин. Водночас, в економічній науці відсутнє чітке розуміння можливостей і меж використання в сучасних умовах державного регулювання сільського господарства. Така ситуація є наслідком неврахування досвіду реформ у сільському господарстві України у дореволюційний період, досвіду аграрних перетворень у країнах з перехідною економікою і розвинених країнах.

Економічні реформи впроваджуються через державне регулювання національної економіки. Держава змінює зовнішнє економічне середовище, в якому діють суб'єкти економічної діяльності, і, пристосовуючись до таких змін, аграрні підприємства пристосовують – трансформують свою економічну поведінку та своє очікування майбутнього. Отже, успіх або невдача економічної реформи залежать і від державної політики – від інтенсивності та послідовності у здійсненні перетворень, чіткості поставлених цілей і від зворотної реакції фірм.

Відмова від державного регулювання економіки означала фактично проведення політики дерегулювання в народному господарстві України. Економічна реформа це комплекс змін економічної політики держави, що сприяє поліпшенню господарської діяльності громадян, фірм і державного сектору, яка виражається в економічному зростанні, що веде до збільшення ВВП на душу населення. Дефіцит інвестицій став головним проявом такої політики [1].

В Україні існують два різних підходи до проведення економічних перетворень у сільському господарстві. Перший: реформувати українське село відповідно до кращих прикладів розвинених країн. Умовно такий

підхід можна назвати західним. Другий: перетворювати аграрну економіку України за кращими світовими зразками, але з урахуванням місцевих умов. Тобто, яким шляхом місцеві традиції, особливості ведення сільськогосподарського виробництва можна вбудувати в шлях світової цивілізації. Даний підхід умовно може бути названий традиційним.

Важливою проблемою сучасних змін аграрної економіки є проведення її структурної перебудови, пов'язаної зі зміною інституціонального ресурсу національного господарства. Це завдання проводять у трьох взаємо-пов'язаних напрямках: інституційному, організаційному і технологічному [2]. Інституційний напрям полягає у формуванні нової системи виробничих відносин і пов'язаних з перетвореннями у сфері прав власності, які досягаються через роздержавлення, приватизацію, акціонування. У цьому контексті за попередні десятиліття національна економіка зазнала значних змін. Перетворення у власності не дають підстав для прискорення відтворювального процесу, оскільки вони можуть лише сприяти активізації окремих процесів, головним чином, приводячи до зростання або зниження трансакційних витрат [4].

Організаційно-господарський механізм відтворення полягає у використанні як заходів державного регулювання, так і ринкових важелів. Серед перших виділяються протекціоністські заходи на вітчизняному продовольчому ринку, непряма бюджетна підтримка сільськогосподарського виробництва, пільгові умови оподаткування та кредитування сільськогосподарських товаровиробників. Ринкові регулятори структурних зрушень у сільськогосподарському виробництві передбачають співвідношення та динаміку попиту і пропозиції на сільськогосподарську продукцію, використання законів конкуренції на аграрному ринку, маркетингових інструментів та стратегій функціонування у ринковому середовищі [5].

Сучасний стан виробничо-технічного потенціалу в аграрній сфері характеризується таким чином: основні фонди сільського господарства на початок 2012 р. становили у відсотках до загального обсягу основних фондів національного господарства 10,2 %, поступаючись промисловості (29,9 %) і транспорту та зв'язку (13,1 %). По названих галузях спостерігалось зниження їх питомої ваги, при цьому в сільському господарстві темп зниження або вибуття основних фондів був найменшим. Цей показник, відіграючи в умовах сучасної економіки визначальну роль у формуванні економічної динаміки, в сільському господарстві виявляється менш привабливим. Так, якщо в цілому по національному господарству даний показник становив 1,1, а на транспорті і зв'язку – 1,8, у промисловості та будівництві – 1,0, то в сільському господарстві – 0,5. Низький рівень введення найбільшою мірою вплине в довгостроковій перспективі на формування економічного зростання в галузі.

Зростання аграрної економіки України повинно відбуватися за рахунок реалізації програм її державного регулювання. Аграрна економіка України повинна бути націлена:

- на підтримку сільськогосподарських виробників, враховуючи концепцію цінового паритету;

- на подолання надмірної капіталізації, монополізму і формування сприятливого конкурентного середовища в агросфері;

- на захист вітчизняних товаровиробників стратегічних сільськогосподарських ринків від іноземної конкуренції.

Для стабілізації ситуації в аграрному виробництві України необхідно проводити політику, спрямовану на: реструктуризацію підприємств, особливо третьої і четвертої сфер за рівнем платоспроможності; розвиток рентабельних господарств; інтенсифікацію підготовки антикризових менеджерів і економічних консультантів для аграрної сфери. Концепція розвитку аграрної сфери України повинна включати як заходи державного впливу, так і відповідати вимогам СОТ, враховуючи забезпечення продовольчої безпеки країни та ефективність її зовнішньої торгівлі продовольством [3].

Структурні зміни, що відбулися в аграрній сфері України, визначають необхідність проведення змін у навчанні студентів і в підвищенні кваліфікації фахівців АПК. На цьому етапі необхідна підготовка вузьких фахівців окремих підгалузей сільського господарства і менеджерів і фахівців аграрної сфери економіки. При збереженні сформованої системи підготовки кадрів ми залишатимемося лише споживачами “чужих” біотехнологій, не здатними їх удосконалювати, пристосовуючи до вітчизняних умов. Здатність створювати, ефективно застосовувати нові агропромислові технології у сільському господарстві, а також в аграрній сфері є найважливішим показником ефективності інвестицій аграрної сфери в людський капітал.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З метою оптимізації структурних пропорцій у аграрному виробництві необхідно: введення сільськогосподарських земель в ринковий економічний обіг; розвиток інфраструктури ринку землі, включаючи мережу іпотечних (земельних) банків; застосування аграрного протекціонізму, враховуючи диспаритет цін, монополізм, неурегульований імпорт. Необхідно послідовно впроваджувати механізми економічного регулювання прибутків і цін, підтримуючи внутрішні ціни, стабілізуючи ринки, використовуючи заставні операції, оптові закупівлі на тендерах та аукціонах; забезпечити процес кооперації особистих селянських господарств із сільськогосподарськими підприємствами. Необхідно створити потужний механізм інвестування та фінансово-кредитного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників; забезпечити однакові умови та рівень правового й економічного поля для суб'єктів господарювання з різними формами власності; сформувати умови для підготовки кадрів аграрного виробництва та розвитку людського капіталу на селі у цілому.

Список літератури

1. Агропромисловий комплекс України – стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (вип. 6) / ред. кол. П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичак. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – 647 с.

2. Бабенко А.Е. Державне регулювання та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств / А.Е. Бабенко // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 51–58.

3. Голян В. http://irbis.library.te.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ELKAS&P21DBN=ELKAS&S21STN=1&S21REF=3&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=Ринкова трансформація регіональних водогосподарських комплексів:

теоретико-методологічні засади та інституціональні передумови / В. Голян, Б. Самойленко // Економіст. – 2010. – № 12. – С. 27–35.

4. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми : моногр. / Л. І. Антошкіна, Н.М. Бабіч, В.Ф. Беседін та ін. ; ред. М.М. Якубовський; Н.-д. екон. ін.-т М-ва економіки України. – К., 2005. – 410 с.

5. Кваша С.М. Напрями удосконалення механізмів формування ринкової рівноваги на ринках сільськогосподарської продукції / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С.161–167.

Исследованы структурные и институциональные превращения в процессе рыночной трансформации аграрного сектора экономики Украины. Охарактеризован современный этап обеспечения основными фондами сельскохозяйственного производства и произведен сравнительный анализ обеспеченности основными фондами разных отраслей экономики Украины.

Сельское хозяйство, структурные изменения, основные фонды, аграрная сфера, организационно-хозяйственный механизм воссоздания.

Structural and institutional modifications in the process of market transformation of Ukrainian agricultural sector have been analyzed. Modern stage of the capital's sufficiency in agriculture was characterized. Comparative analysis of capital's sufficiency of the different sectors in Ukrainian economy was created.

Agriculture, structural changes, capital, agrarian sphere, economically-order mechanism of recreation.